

Bánfi Tamás

Észrevétel a Pénzteremtés a modern gazdaságban című tanulmányhoz

A *Pénzügyi Szemle* 2016/4. számában jelent meg Botos Katalin *Pénzteremtés a modern gazdaságban* című tanulmánya. Bevezetőjében „Egy kis történelem” alcím alatt néhány sorban megemlíti Hagelmayer István és Riesz Miklós nevét és a pénzteremtésről képviselt nézeteiket. „*Úgy ötven éve, Hagelmayer István és Riesz Miklós egyetemi tanárok a »szocialista pénzügytan« professzorai vitakoztak a pénzteremtésről. Hagelmayer István azt képviselte, hogy az MNB (amely akkor egyedüli kereskedelmi bankként is funkcionált) nem forrásokból hitelez, hanem egyszerre teremt meg a hitellel a pénzt. Riesz Miklós ragaszkodott a hagyományos pénzügytani tételekhez. A kereskedelmi banknak elvileg forrásának kell lennie, hogy azt kihitelezhesse. A kereskedelmi bank ugyanis pénzt »vesz és elad«, pénzzel kereskedik.*” (Botos, 456. oldal)

Hagelmayer véleménye egyértelmű, az 1964-ben megjelent könyvében kategorikusan közli: „...a hitelforrás-teória sok kérdésre nem tud választ adni, és logikai ellentmondásokba keveredve jut csak el a kitűzött, de nem igazolt végeredményhez.” (Hagelmayer, 1964, 101. oldal) Riesz álláspontja – és amit az 1960-as évek második felétől kezdődően tanított – azonban alapvetően más, mint amit Botos Katalin állít. A „Pénzforgalom és hitel” első kiadásá-

ban (1970) már a tankönyv első fejezetében húsz oldalon keresztül írja le a pénzteremtés és a pénzmegsemmisülés folyamatát az akkori magyar egyszintű és egy kétszintű bankrendszerben. A tankönyv negyedik és átdolgozott kiadása 1980-ban jelent meg, amelyben a tíz évvel korábban felvázolt pénzteremtési mechanizmust lényegében változatlanul írja le. Amiben változott az éppen a pénzteremtő és a pénzüjraelosztó hitel éles megkülönböztetése: „...pénzteremtő hitelt csak bank nyújthat, de pénzüjraelosztó hitelt mindenki, akinek pénze van.” (Riesz, 1980, 23. oldal) Riesz folytatja: „A bank azáltal lesz pénzteremtő bankká, hogy ugyanazoknak az ügyfeleknek vezet betéti számlát, amelyeknek hitelt nyújt, így a hitel összegét a betéti számlán való jóváírással, tehát bankszámlapénzben folyósítja.” (Riesz, 1980, 23. oldal) A Riesz-i definíciót ki kell egészítünk: a bank pénzteremtő bankká válik, ha pénzforgalmi szolgáltatási tevékenységet végezhet, mert ezen keresztül nemcsak bankon belül, hanem bankok közötti fizetést közvetíthet. Lényeges a lábjegyzetben található kiegészítése, miszerint pénzteremtő bank nemcsak jegybank, hanem kereskedelmi bank is lehet.

A pontos és a vitathatóságot kizáró érveléshez célszerű Riesz első, a tárgykörben megjelent könyvére is hivatkoznom: „A pénzkibocsátás... technikailag ... csupán egy könyvelési tétel:

Levelezési e-cím: tamas.banfi@uni-corvinus.hu

a pénzkibocsátó bank a pénzigénylő hitelszámláját megterheli és ugyanannak a pénzigénylőnek a betéti számláját vagy más könyvelési számlát elismer az adott összeggel: ez utóbbi a pénz. A »pénzteremtő« hitel folyósításakor a hitel és a pénz tehát egy ponton lehet – de ez nem feltétlenül van így. Lehetséges, hogy a bank a pénzt mindjárt a kedvezményezett számlája javára vagy »útnak indított« összegként könyveli el.» (Riesz, 1965, 8. oldal). Ekkor még nem pénzteremtő és pénzüjraelosztó, hanem eredeti és származékos bankhitelekéről ír. Megkülönböztetése, ha nem is definíciószerűen, hanem a gyakorlathoz kapcsolódóan még vitatható volt, mert a lejárati hossza szerinti megkülönböztetést ugyan nem tartja pontosnak, de mégis erősen kötődik a lejárathoz, azaz a rövid lejáratú tipikusan vállalati forgóeszköz-szükségletet finanszírozó hitelt nevezi eredeti (pénzteremtő), és a hosszú lejáratú beruházási hiteleket származékos (pénzüjraelosztó) hitelnek. Amit e könyvében található állításokból nem lehet elfogadni, az a

lakosságnak nyújtott (röviden) fogyasztói és az államnak (állami költségvetésnek) folyósított hitelek származékos jellege.

ÖSSZEGEZVE: Riesz Miklós nemcsak ismer-te, hanem generációkat arra tanított, hogy pénzteremtő hitel létezik, mert anélkül a for-galom növekvő pénzigénye kielégíthetetlen maradna, a gazdaság működésképtelen lenne. Az 1970–1980-as évek fordulóján Riesz Miklós a Pénzügyminisztérium egyik neves intézetének írt egy tanulmányt, amelyben azt fejtegette, hogy a restriktív hitelpolitika és az állami költségvetés növekvő hiánya összefügg. Ha a banki hitelpolitika a gazdaság pénzigé-nyének kielégítését akadályozza, az kerülő-út, az állami költségvetés hiányán keresztül beruházásfinanszírozás szükséges és célszerű, még ha az az államadósság növekedésével is jár. Ne feledjük tehát Riesz Miklós adott idő-szakra vonatkozó bölcs meglátását, amivel az államnak nyújtható pénzteremtő hitel lehető-ségét sem zárta már ki.